

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ НОРМ ПРАВА У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

СУББОТ Анатолій Іванович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID ID 0000-0002-1453-9379

ЛЕВАНДОВСЬКИЙ Чеслав Чеславович - доктор філософії (PhD) в галузі знань 08 «Право», адвокат

ORCID ID 0009-0005-7419-9205

УДК: 342.9:340.13

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.3.33>

Стаття присвячена комплексному дослідженню функціональності норм права у сфері публічних закупівель крізь призму аксіологічного та праксеологічного підходів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення ціннісних засад правового регулювання публічних закупівель та оптимізації практичного застосування правових норм в умовах цифровізації державного управління, євроінтеграційних процесів та воєнного стану в Україні.

У статті розглянуто теоретико-методологічні засади аксіологічного підходу до функціональності норм права, що передбачає аналіз ціннісного змісту правових принципів прозорості, справедливості, ефективності та підзвітності. Обґрунтовано, що аксіологічний аналіз спрямований на виявлення фундаментальних цінностей, які мають бути покладені в основу правового регулювання сфери публічних закупівель. Практиологічний аспект дослідження зосереджується на вивченні результативності практичної реалізації правових норм через систему адміністративно-правових механізмів та оцінці їх ефективності у досягненні поставлених цілей.

Автором виокремлено три ключові групи цінностей у сфері публічних закупівель: економічні цінності, що включають ефективність використання бюджетних коштів, максиміза-

цію суспільної користі від державних витрат та забезпечення справедливої конкуренції; соціальні цінності, які охоплюють принципи справедливості, рівності можливостей для всіх учасників ринку та соціальної відповідальності бізнесу; інституційні цінності, що передбачають прозорість процедур, підзвітність посадових осіб, верховенство права та протидію корупції. Досліджено взаємозв'язок між ціннісними орієнтирами та практичною результативністю правового регулювання, підкреслено динамічний характер системи цінностей та її здатність до трансформації під впливом зовнішніх обставин.

Праксеологічний аналіз допоміг виявити системні проблеми функціонування електронної системи «Прозорро», зокрема технічні недоліки, періодичні збої в роботі, недосконалість алгоритмів виявлення ризиків та обмежені можливості аналітики. Встановлено недостатню ефективність контрольно-наглядових механізмів, що характеризується фрагментарністю повноважень між різними органами та створює можливості для уникнення відповідальності. Підкреслено необхідність удосконалення професійної підготовки кадрів, особливо на рівні місцевого самоврядування, як ключового фактора підвищення функціональності правових механізмів.

Особливу увагу приділено впливу воєнного стану на трансформацію ціннісних пріоритетів у сфері публічних закупівель, де традиційні принципи публічності та конкурентності певною мірою поступаються цінностям національної безпеки та оперативності забезпечення критично важливих потреб. Звернено увагу на європейський досвід інтеграції аксіологічних та праксеологічних підходів у сфері публічних закупівель та можливості його адаптації до українських реалій.

Розроблено комплексну модель оптимізації функціональності норм права, що поєднує аксіологічний базис із праксеологічними інструментами та включає чітке визначення ієрархії цінностей, створення ефективних механізмів моніторингу та оцінки результативності, удосконалення системи професійної підготовки кадрів. Запропоновано концепцію «ціннісно-орієнтованого правозастосування» як методологічну основу для вдосконалення системи публічних закупівель, що передбачає свідоме врахування аксіологічних засад при прийнятті практичних рішень та забезпечення балансу між різними групами цінностей.

Ключові слова: функціональність норм права, публічні закупівлі, аксіологія права, праксеологія, ціннісні орієнтири, ефективність правозастосування, адміністративне право, адміністративно-правові механізми.

Постановка проблеми

Сучасний етап розвитку української правової системи характеризується глибокими трансформаційними процесами, що актуалізують потребу переосмислення функціональності норм права у ключових сферах державного управління. Публічні закупівлі, як один із найважливіших інструментів реалізації державної політики, потребують комплексного дослідження з позицій як ціннісних засад правового регулювання (аксіологічний підхід), так і практичної результативності застосування правових норм (праксеологічний підхід).

Актуальність дослідження зумовлена декількома взаємопов'язаними факторами. По-перше, це необхідність адаптації системи публічних закупівель до європей-

ських стандартів та цінностей, що вимагає переосмислення аксіологічних засад вітчизняного законодавства. По-друге, воєнний стан в Україні створив нові виклики для балансування ціннісних пріоритетів між оперативністю прийняття рішень та дотриманням принципів прозорості і підзвітності [1].

Масштабність досліджуваної проблематики ілюструється статистичними даними: у 2023 році через систему «Прозорро» було проведено закупівлі на загальну суму понад 1,4 трильйона гривень, що становить близько 25% від загального обсягу державного бюджету. Водночас рівень ефективності використання бюджетних коштів та дотримання принципів справедливої конкуренції залишається на недостатньому рівні, що свідчить про дисфункціональність окремих адміністративно-правових механізмів, які регулюють сферу публічних закупівель [2].

Стан дослідження проблеми

До дослідження публічних закупівель як об'єкта адміністративно-правових відносин в Україні зверталися у своїх наукових працях такі вчені-юристи: О.О. Бригінець, Р.А. Джабраїлов, В.К. Малолітнева, А.О. Сошников, Т.І. Швидка [3; 4; 5; 6].

Попри глибину окремих досліджень, у науковому дискурсі зберігається дефіцит узагальнених теоретичних підходів до розуміння функціональності норм права у сфері публічних закупівель (аксіологічний та праксеологічний аспекти).

Мета і завдання

Мета статті полягає у комплексному дослідженні функціональності норм права у сфері публічних закупівель через призму аксіологічного та праксеологічного аспектів, виявленні ціннісних засад правового регулювання та оцінці практичної ефективності їх реалізації в умовах сучасних викликів.

Наукова новизна

Наукова новизна дослідження полягає у розробці інтегрованої методології аксіолого-праксеологічного аналізу функціо-

нальності норм права, формуванні концепції «ціннісно-орієнтованого правозастосування» та створенні комплексної моделі оптимізації правового регулювання публічних закупівель.

Результати дослідження формують цілісну концепцію вдосконалення системи публічних закупівель в Україні на основі принципів функціональності норм права та можуть бути використані для подальшого розвитку доктрини адміністративного права у цій сфері.

Виклад основного матеріалу

Аналізуючи теоретико-методологічні засади дослідження, варто зазначити, що аксіологічний підхід до функціональності норм права передбачає дослідження ціннісного змісту правових принципів та їх впливу на ефективність правового регулювання. У контексті публічних закупівель аксіологічний аналіз спрямований на виявлення тих фундаментальних цінностей, які мають бути покладені в основу правового регулювання цієї сфери [7, с. 324].

Враховуючи вищевикладене, доцільно виокремити три ключові групи цінностей у сфері публічних закупівель:

1. Економічні цінності, які включають ефективність використання бюджетних коштів, максимізацію суспільної користі від державних витрат та забезпечення справедливої конкуренції.

2. Соціальні цінності, які охоплюють принципи справедливості, рівності можливостей для всіх учасників ринку та соціальної відповідальності бізнесу.

3. Інституційні цінності, які передбачають прозорість процедур, підзвітність посадових осіб, верховенство права та протидію корупції [8].

З іншого боку, праксеологічний підхід зосереджується на дослідженні практичної результативності реалізації правових норм через систему конкретних адміністративно-правових механізмів. Нам імпонує думка вченого Т. Котарбінського, який розглядав праксеологію як загальну теорію ефективної діяльності, спрямованої на досягнення поставлених цілей

найбільш раціональними засобами [9, с. 152].

У зв'язку з цим, праксеологічний аналіз норм права у сфері публічних закупівель передбачає оцінку того, наскільки ефективно правові механізми забезпечують досягнення проголошених цілей та реалізацію закладених у них цінностей. Цей підхід дозволяє виявити розриви між нормативними приписами та їх практичним втіленням, а також визначити чинники, що впливають на результативність правозастосування.

Водночас, аксіологічний аналіз сучасного стану правового регулювання публічних закупівель в Україні виявляє певні проблемні аспекти. Передусім, це стосується співвідношення між цінностями оперативності та прозорості в умовах воєнного стану та залучення іноземних учасників. Спрощені процедури закупівель, запроваджені для забезпечення швидкого реагування на критичні потреби, певною мірою суперечать традиційним принципам публічності та конкурентності.

Разом з тим, важливо зазначити, що система цінностей не є статичною і може трансформуватися під впливом зовнішніх обставин. У контексті публічних закупівель це проявляється у переосмисленні пріоритетів: якщо в мирний час домінували цінності економічної ефективності та максимальної конкуренції, то в умовах воєнного стану на перший план виходять цінності національної безпеки та оперативності забезпечення критично важливих потреб в тому числі шляхом залучення учасників-нерезидентів до публічних закупівель в Україні.

Переходячи до праксеологічного аспекту дослідження, слід проаналізувати конкретні механізми реалізації норм права у сфері публічних закупівель. Центральним елементом цієї системи є електронна платформа «Прозорро», яка функціонує з 2016 року і покликана забезпечити прозорість, конкурентність та ефективність закупівельних процедур [10].

На нашу думку, праксеологічний аналіз функціонування системи «Прозорро» виявляє як її сильні сторони, так і системні

недоліки. До позитивних аспектів слід віднести значне підвищення прозорості процедур, автоматизацію більшості процесів та можливість громадського моніторингу. Водночас, існують суттєві проблеми технічного характеру: недосконалість алгоритмів виявлення ризиків та обмежені можливості аналітики.

Слід також зважати на те, що ефективність праксеологічного застосування норм права значною мірою залежить від рівня професійної компетентності суб'єктів правозастосування. Дослідження показують, що недостатня підготовка посадових осіб, відповідальних за проведення закупівель, особливо на рівні місцевого самоврядування, є одним із ключових факторів дисфункціональності правових механізмів.

Крім того, важливим праксеологічним аспектом є система контролю та нагляду за дотриманням законодавства про публічні закупівлі. Наразі ця система характеризується фрагментарністю повноважень між різними органами (Державна аудиторська служба, Рахункова палата, Антимонопольний комітет), що знижує її ефективність та створює можливості для уникнення відповідальності [11].

Беручи до уваги зарубіжний досвід, варто зазначити, що країни Європейського Союзу демонструють більш високий рівень інтеграції аксіологічних та праксеологічних підходів у сфері публічних закупівель. Зокрема, директиви ЄС, Угода про державні закупівлі СОТ, Загальні принципи ОЕСР не лише встановлюють процедурні вимоги, але й закріплюють ціннісні орієнтири, такі як сталий розвиток, соціальна відповідальність та інновації [12; 13; 14].

У цьому контексті доцільно розглянути можливості адаптації європейських підходів до українських реалій. Однак такий процес має враховувати специфіку національної правової системи та сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом. Зокрема, європейська модель передбачає тривалі процедури оцінки та оскарження, що може бути неприйнятним в умовах необхідності оперативного забезпечення в умовах воєнного стану.

З урахуванням проведеного аналізу, видається доцільним розробити комплексну модель оптимізації функціональності норм права у сфері публічних закупівель, що поєднує аксіологічний базис із праксеологічними інструментами. Ця модель має включати наступні елементи: по-перше, чітке визначення ієрархії цінностей з урахуванням сучасних викликів; по-друге, створення ефективних механізмів моніторингу та оцінки результативності; по-третє, удосконалення системи професійної підготовки кадрів.

Виходячи з викладеного, особливої уваги заслуговує концепція «ціннісно-орієнтованого правозастосування», яка передбачає свідоме врахування аксіологічних засад при прийнятті практичних рішень у сфері публічних закупівель. Ця концепція може стати методологічною основою для підвищення якості правозастосовної діяльності та забезпечення балансу між різними групами цінностей.

Окрім того, слід зазначити, що функціональність норм права у сфері публічних закупівель неможливо розглядати в ізоляції від загальних тенденцій розвитку правової системи України. Процеси євроінтеграції, судової реформи, боротьби з корупцією та забезпечення економічної конкуренції створюють новий контекст для розвитку законодавства про публічні закупівлі.

Висновки

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що функціональність норм права у сфері публічних закупівель визначається складною взаємодією аксіологічних та праксеологічних чинників, що вимагає комплексного підходу до аналізу та вдосконалення правового регулювання.

Аксіологічний аналіз виявив три ключові групи цінностей у сфері публічних закупівель: економічні, соціальні та інституційні, між якими в умовах воєнного стану виникають нові форми напруження та потребують перебалансування пріоритетів з урахуванням вимог національної безпеки.

Праксеологічне дослідження засвідчило наявність системних проблем у прак-

тичній реалізації норм права та проблем, пов'язаних з недоліками електронних систем, недостатнім рівнем професіоналізації публічних закупівель та недосконалістю контрольних-наглядових механізмів.

Розроблена концепція «ціннісно-орієнтованого правозастосування» може стати методологічною основою для забезпечення функціональності та підвищення ефективності правового регулювання публічних закупівель шляхом забезпечення балансу між різними групами цінностей та їх свідомого врахування у практичній діяльності.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою конкретних методик впровадження ціннісно-орієнтованого підходу, створенням системи індикаторів оцінки аксіолого-праксеологічної функціональності та ефективності та адаптацією європейських стандартів до українських реалій в умовах воєнного стану.

Література

1. Зміни під час публічних закупівель на період воєнного стану - роз'яснення Мінекономіки. URL: https://biz.ligazakon.net/news/229443_zmni-pd-chas-publchnikh-zakupvel-na-period-vonnogo-stanu---rozyasnennya-mnekonomki
2. Аналітичний звіт про стан публічних закупівель в Україні у 2023 році. Міністерство економіки України. Київ, 2024. 145 с. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=ca5d0012-c7f9-4750-b1f8-cf5550ecb270&tag=Zviti>
3. Бригінець О.О. Проблеми адміністративно-правового регулювання публічних закупівель в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. Випуск: № 4, 2025. Doi: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.4.20>
4. Джабраїлов Р., Малолітнева В. Публічні закупівлі як засіб державного регулювання господарської діяльності та реалізації цілей сталого розвитку. *Право України*. 2019. №08. 18 с.
5. Сошников А.О. Господарсько-правове забезпечення публічних закупівель. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04. Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ, 2019. 22 с.
6. Швидка Т.І. Законодавче регулювання публічних закупівель : навч. посіб. / Т. І. Швидка ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2023. 188 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4856&download_id=1704
7. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України: доктринальні основи та практичні виміри реформування. Київ: Юстон, 2007. 594 с. URL: <https://djvu.online/file/xLTMEx8p0AQyW>
8. Олефір А.О. Безперспективність розвитку інституту державних закупівель як перша якість сучасної господарсько-правової політики. Форум права. 2012. № 3. С. 491-499 URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1591>
9. Котарбінський Т. Трактат про хорошу роботу: переклад з польської. Київ: Основи, 2018. 295 с.
10. Електронна система публічних закупівель «Prozorro», URL: <https://prozorro.gov.ua/about>
11. Сошников А. Принципи недискримінації учасників у публічних закупівлях: міжнародні зобов'язання та національні інтереси. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 4. Ч. 2. С. 98-102.
12. Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/24/ЄС від 26 лютого 2014 року про публічні закупівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_052-14
13. Угода про державні закупівлі СОТ ратифікована Верховною Радою 16.03.2026р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_050#Text
14. Загальні принципи ОЕСР щодо професійної етики у сфері державних закупівель, 2009 р. URL.: <http://www.oecd.org/corruption/ethics/48994520.pdf>

АНОТАЦІЯ

The article is devoted to a comprehensive study of the functionality of legal norms in the field of public procurement through the prism of axiological and praxeological approaches. The relevance of the study is determined by the need to rethink the value foundations of legal regulation of public procurement and optimize the practical application of legal norms in the context of digitalization of public administration, European integration processes and martial law in Ukraine.

The article examines the theoretical and methodological foundations of the axiological approach to the functionality of legal norms, which involves the analysis of the value content of legal principles of transparency, fairness, efficiency and accountability. It is substantiated that axiological analysis is aimed at identifying fundamental values that should be the basis of legal regulation in the field of public procurement. The praxeological aspect of the study focuses on examining the effectiveness of practical implementation of legal norms through the system of administrative-legal mechanisms and assessing their efficiency in achieving set goals.

The author identifies three key groups of values in the field of public procurement: economic values, which include efficiency of budget funds use, maximization of public benefit from government spending and ensuring fair competition; social values, which encompass principles of fairness, equal opportunities for all market participants and corporate social responsibility; institutional values, which provide for transparency of procedures, accountability of officials, rule of law and anti-corruption measures. The relationship between value orientations and practical effectiveness of legal regulation is studied, emphasizing the dynamic nature of the value system and its ability to transform under the influence of external circumstances.

Praxeological analysis helped reveal systemic problems in the functioning of the electronic system «Prozorro», particularly technical shortcomings, periodic system failures, imperfection of risk detection algorithms and limited analytical capabilities. Insufficient effectiveness of control and supervisory mechanisms has been established, characterized by fragmentation of powers between different bodies and creating opportunities for avoiding responsibility. The necessity of improving professional training of personnel, especially at the local government level, is emphasized as a key factor in enhancing the functionality of legal mechanisms.

Special attention is paid to the impact of martial law on the transformation of value priorities in the field of public procurement, where traditional principles of publicity and competitiveness to some extent give way to values of national security and promptness in ensuring critically important needs. Attention is drawn to the European experience of integrating axiological and praxeological approaches in the field of public procurement and possibilities of its adaptation to Ukrainian realities.

A comprehensive model for optimizing the functionality of legal norms has been developed, combining an axiological basis with praxeological tools and including clear definition of value hierarchy, creation of effective monitoring and performance evaluation mechanisms, improvement of professional training systems. The concept of «value-oriented law enforcement» is proposed as a methodological basis for improving the public procurement system, which involves conscious consideration of axiological foundations in making practical decisions and ensuring balance between different groups of values.

Keywords: functionality of legal norms, public procurement, axiology of law, praxeology, value orientations, effectiveness of law enforcement, administrative law, administrative-legal mechanisms.